

Розділ I

ПРАВознавство

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СВІДКАМИ, ЕКСПЕРТАМИ, ПЕРЕКЛАДАЧАМИ АБО ЩОДО НИХ

Стаття присвячена проблемі визначення поняття окремої групи злочинів проти правосуддя – тих, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них. На основі дослідження понять правосуддя, об'єкта злочинів проти правосуддя та поняття злочинів проти правосуддя взагалі, автор пропонує власне визначення поняття злочинів проти правосуддя вказаного виду.

Ключові слова: правосуддя, злочини проти правосуддя, об'єкт злочину, порядок правосуддя, свідок, перекладач, експерт.

Статья посвящена проблеме определения понятия отдельной группы преступлений против правосудия – тех, которые совершаются свидетелями, экспертами, переводчиками или по отношению к ним. На основе исследования понятий правосудия, объекта преступлений против правосудия и понятия преступлений против правосудия в целом, автор предлагает собственное определение преступлений против правосудия указанного вида.

Ключевые слова: правосудие, преступления против правосудия, объект преступления, порядок правосудия, свидетель, эксперт, переводчик.

Article is devoted to the problem of determination of concept group of crimes against justice – which commit by witnesses, experts, translators ore against them. On basis of research of determination of justice, object of crime and crimes against justice in all, author offers her own determination of concept of crimes against justice of indicated group.

Key words: justice, crimes against justice, object of crime, order of justice, witness, expert, translator.

Охорона порядку здійснення правосуддя є однією з основних і першочергових завдань кримінального законодавства України. Адже саме правосуддя забезпечує дотримання чинного законодавства в державі, тим самим підтримуючи належний правопорядок в суспільстві.

Саме тому одним із основних завдань кримінального законодавства України є охорона правосуддя від протиправних посягань як з боку службових осіб, так і осіб, які до них не належать, але є учасниками процесу. Відповідальність за злочини проти правосуддя передбачена статтями, що включені у Розділ XVIII Особливої частини КК України. В цей розділ входить тридцять одна норма (ст.ст. 371-400), що визначають покарання за посягання на нормальну діяльність не тільки судової влади, а й органів, що сприяють процесуальній діяльності з виконання судом функції правосуддя (органів прокуратури, слідства, дізнання), а також органів, що виконують винесені судами вироки, ухвали, постанови та інші судові рішення [1, с. 145].

На думку вчених, яку ми також підтримуємо, вказані норми на основі окремих елементів складу

злочину, можна об'єднати в декілька груп, що значно полегшить дослідження цих злочинів. Одна з таких груп може включати статті, що встановлюють відповідальність за злочини проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них, до якої відносяться: ст. 384 «Завідомо неправдиве показання», ст. 385 «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків», ст. 386 «Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування до їх відмови від давання показань чи висновку», ст. 387 «Розголошення даних досудового слідства або дізнання».

Взагалі, дослідженням проблемних питань, пов'язаних із встановленням кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них, у комплексі наукових праць присвячено не було, в тому числі і визначення поняття даних злочинів. Натомість питаннями визначення поняття злочинів проти правосуддя взагалі, а також окремими злочинам даного виду займалися вітчизняні та

зарубіжні вчені, серед яких варто назвати таких: М. І. Бажанов, І. С. Власов, Я. М. Кульберг, Н. А. Носкова, Є. А. Смірнов, Ш. С. Рашковська, С. І. Тихенко, І. М. Тяжкова, І. М. Черних тощо. В сучасній кримінально-правовій науці цим злочинам також присвячено небагато досліджень, хоча варто вказати, що на сучасному етапі є певна кількість досліджень вказаних проблемних питань таких вчених, як О. О. Кваша, О. М. Костенко, А. В. Ландіна, В. О. Навроцький, М. В. Шепітько.

Як показує аналіз наявних праць з даної проблематики, окремого визначення того, що є злочинами проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них, в теорії кримінального права немає. Наявне лише визначення злочинів проти правосуддя взагалі. Тому, на наш погляд, варто почати саме з визначення того, що є правосуддя в кримінально-правовій теорії. Саме це визначення може бути покладене в основу поняття злочинів проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них.

Отже, для визначення поняття злочинів проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них, необхідно визначити, що є злочинами проти правосуддя взагалі. Думка більшості вчених полягає в тому, що для визначення поняття злочинів проти правосуддя взагалі, необхідно визначити, що є об'єктом злочинів проти правосуддя, і, власне, правосуддя.

З приводу визначення поняття правосуддя як у теорії кримінального права, так і у довідково-енциклопедичних виданнях існує дві точки зору. Як зазначає О. О. Кваша, одна з позицій полягає у тому, що під правосуддям розуміється діяльність виключно судів (вузьке значення); згідно з другою позицією поняття правосуддя охоплює не лише діяльність судів, а й органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та органів, що видають виконанням покарань (широке значення) [2, с. 379]. В нормативно-правових актах, у юридичній літературі пропонується декілька визначень поняття «правосуддя», які містять аргументи як на користь першої позиції, так і на користь другої, на що звертає увагу О. О. Кваша. Згідно з визначенням правосуддя, яке наводиться у *Юридичній енциклопедії*, – це правозастосовна діяльність суду з розгляду та вирішення у передбаченому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави [3, с. 47]. Згідно ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Те саме зазначено у ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 7 липня 2010 р.

Але з цього приводу слушною є думка О. О. Кваши, яка звертає увагу на те, що у своїй діяльності судові органи в процесі здійснення правосуддя тісно співпрацюють з окремими правоохоронними органами. Тому законність і справедливість правосуддя напряму залежить від забезпечення діяльності органів слідства, прокуратури, внутрішніх

справ, тощо [4, с. 380]. Так само і М. В. Шепітько у своєму дослідженні зазначає, що поняття правосуддя в чинному законодавстві про кримінальну відповідальність необхідно розуміти у його «широкому» тлумаченні, враховуючи завдання правосуддя, що визначаються через Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р., а також процесуальне законодавство України [5, с. 20].

Визначень поняття правосуддя існує дуже багато, але більшість вчених схиляються до існування саме цих двох точок зору. Ці дві теорії з приводу визначення поняття правосуддя та питання про органи, які його здійснюють, мають як сильні аргументи, так і суттєві недоліки. На це звертає увагу О. О. Кваша. Вчена погоджується із дослідниками, які розробляють концепцію двох значень поняття правосуддя – процесуального та кримінально-правового [6, с. 14]. Ми погоджуємося з наступним визначенням поняття правосуддя: правосуддя – це правозастосовна діяльність суду з розгляду та вирішення у передбаченому законом процесуального порядку цивільних, господарських, кримінальних та адміністративних справ, а також конституційного судочинства, та діяльність правоохоронних органів, які сприяють здійсненню судом правосуддя і забезпечують виконання його рішень, а саме: органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та органів, які видають виконанням судових рішень, вироків і призначених покарань [7, с. 378].

Щодо визначення об'єкта злочинів проти правосуддя, зазначимо, що теорій з приводу визначення об'єкта злочину в кримінально-правовій науці наразі досить багато. Не заглиблюючись у дану дискусію, вкажемо, що ми будемо притримуватися наступного визначення об'єкта злочину: «Об'єкт злочину – це охоронюваний кримінальним законом порядок відносин між людьми, що виникають в суспільстві з приводу матеріальних і нематеріальних предметів» [8, с. 104]. У відповідності до теорії об'єкта злочину, якої ми притримуємося у нашому дослідженні, родовий об'єкт злочинів проти правосуддя можна визначити так: це охоронюваний кримінальним законом порядок суспільних відносин в сфері здійснення правосуддя.

На основі даних визначень ми можемо дати визначення злочинів проти правосуддя. Визначень даного поняття існує також не мало – кожен із дослідників, хто займався дослідження проблемних питань, пов'язаних із злочинами проти правосуддя (І. С. Власов, Я. М. Кульберг, Н. О. Носкова, І. М. Тяжкова, Ш. С. Рашковська, М. Х. Хабіббуллін, М. В. Шепітько та ін.), популював власне визначення. Ми, визначаючи поняття злочинів проти правосуддя, будемо відштовхуватися від визначення злочину, закріпленого у ст. 11 КК України, і вважаємо, що злочинами проти правосуддя є суспільно небезпечні винні діяння, які посягають на охоронюваний кримінальним законом порядок суспільних відносин в сфері здійснення правосуддя, що полягає у правозастосовній діяльності суду з розгляду та вирішення у передбаченому законом процесуального порядку цивільних, господарських, кримінальних та

адміністративних справ, а також конституційного судочинства, та діяльності правоохоронних органів, які сприяють здійсненню судом правосуддя і забезпечують виконання його рішень, а саме: органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та органів, які відають виконанням судових рішень, вироків і призначених покарань.

Багато хто з дослідників, які займалися вивчення питань, пов'язаних із встановленням кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя висловлювали думку з приводу того, що вказані протиправні діяння не є однорідними, і їх можна розбити на групи на основі певних ознак. З цього приводу ряд вчених вважають за необхідне виділяти, поряд із родовим, ще й видовий об'єкт злочинів проти правосуддя при поділі злочинів проти правосуддя на групи за ознаками об'єкта злочину. Поділ злочинів проти правосуддя на групи здійснюється вченими не лише за об'єктом, але і за суб'єктом злочинів. Але такі намагання не можна назвати досконалими, оскільки дана класифікація є суб'єктною лише на першому етапі, де автори поділяють спеціальних суб'єктів на осіб, які вчиняють дані злочини з використанням службового становища, та таких осіб, які не наділені владними повноваженнями; на другому ж етапі вказується, що особи можуть вчинити злочини з використанням службових повноважень під час. Дана класифікація заснована не лише на суб'єктивному, а й на об'єктивному критерії [9, с. 27-28]. Поділ злочинів на види як правило здійснюється не за ознаками суб'єкта, а за ознаками об'єкта (як у Особливій частині КК України).

На нашу думку, найбільш точною є класифікація злочинів проти правосуддя, запропонована М. І. Бажановим, який вважає, що правильним буде поділ цих злочин на чотири групи, використовуючи в якості критерію об'єкт кожного із злочинів: 1) злочини проти правосуддя, що посягають на відносини, що забезпечують реалізацію конституційних принципів діяльності органів розслідування, прокуратури та суду; 2) злочини проти правосуддя, що посягають на відносини, які забезпечують отримання достовірних доказів та істинних висновків у справі; 3) злочини проти правосуддя, які посягають на відносини, що забезпечують вчасне присікання та розкриття злочинів; 4) злочини проти правосуддя, які посягають

на відносини, що забезпечують виконання вироку (рішення) та призначеного до відбування покарання. У другу групу вчений включає такі злочини, як примушування до давання показань; завідомо неправдивий донос; завідомо неправдиве показання; злісне ухилення свідка, потерпілого або експерта, перекладача від явки чи відмова від давання показань чи висновку; примушування свідка, потерпілого або експерта до відмови від давання показань чи висновку, до давання неправдивих показань чи висновку шляхом погроз; підкуп цих осіб чи погроза з помсти за раніше дані показання чи висновку. Вчений не відносить до даної групи злочинів таке діяння, як розголошення даних досудового слідства (ст. 387). Але ми вважаємо, що це протиправне діяння перешкоджає істинності висновків по справі більше, ніж вчасному присіканню та розкриттю злочинів. Тому більш вірним буде віднести злочин, передбачений ст. 387 КК України до другої групи злочинів проти правосуддя. Крім того, вважаємо, що уточнення потребує і сама назва цієї групи: злочини, передбачені ст.ст. 384-387, посягають не на відносини, які забезпечують отримання достовірних доказів та істинних висновків у справі, на порядок таких відносин в суспільстві.

Отже, можемо визначити видовий об'єкт злочинів проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них, враховуючи визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя. Власне визначення видового об'єкта злочинів проти правосуддя, що охоплює такий злочин, як давання завідомо неправдивих показань, наводить і М. В. Шепітько: суспільні відносини по забезпеченню формування доказів або іншої інформації, що має оцінювальний характер під час здійснення правосуддя [10, с. 34]. Але ми не погоджуємося із визначенням об'єкта злочину через теорію суспільних відносин і таке визначення є занадто конкретизованим.

На нашу думку, злочини проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них – це суспільно небезпечні винні діяння, які посягають на охоронюваний кримінальним законом порядок суспільних відносин в сфері здійснення правосуддя, який забезпечує отримання достовірних доказів та істинних висновків по справі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальне право України. Особлива частина / М. І. Бажанов, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ – Харків: Юрінком-Інтер – Право, 2001. – 486 с.
2. Кваша О. О. Поняття злочинів проти правосуддя // Правова держава. Випуск 16. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 376–382
3. Юридична енциклопедія. – К., 2003. – Т. 5. – С. 47
4. Шепітько М. В. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве показання: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» // М. В. Шепітько. – Х., 2011с – 246 с.
5. Агузаров Т.К. Преступные посягательства на независимость и прикосновенность судей / Т. К. Агузаров. – М., 2004. – 136 с.
6. Кваша О. О. Поняття злочинів проти правосуддя / О. О. Кваша // Правова держава. Випуск 16. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 376–382
7. Шепітько М. В. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве показання: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» // М. В. Шепітько. – Х., 2011с – 246 с.
8. Костенко О. М. Поняття об'єкта злочину: дискусію варто продовжити/ О. М. Костенко, А. В. Ландіна-Виговська // Право України. – 2008. – № 4. – 101-106